

ADATTÁR

SZILÁRDFY ZOLTÁN

DÁVID ÉS JÓNÁTÁN

A SZERELEM ÉS A BARÁTSÁG ALLEGÓRIÁJA

1. Gottfried Bernhard Göz: Dávid és Jónátán.
Rézmetszet, 1760 körül

Az ószövetségi Szentírás talán legromantikusabb részlete az ifjú Dávid és Jónátán barátsága. Minderről Sámuel – régi nevén a Királyok – első és második könyvéből értesülünk: „Jónátán lelke egybeforrt Dávid lelkével és Jónátán úgy megszerette őt, mint saját lelkét. Saul azon a napon egészen maga mellé vevé és nem engedé többé visszatérni atyja házába. Jónátán pedig szövetségre lépe Dáviddal, mert úgy szerette, mint a saját lelkét. Éppen azért Jónátán leveté magáról azt a köntöst, amelyet viselt s egyéb felszereléssel, kardjával, íjával és övével együtt Dávidnak adá.” (Sámuel I. 18, 1–4.) A felsőruha, a köntös átadása a baráti szövetség megkötésének záloga volt.

Dávid gyászénekét, a remek elégiát Jónátán íjáról, amit neki adott, íj-dalnak nevezték: „Mint estek el a hősök a harcban! Jónátánt megölték halmidon! Fájlallak testvérem, Jónátán, oly kedves voltál nekem, szeretetem nagyobb volt irántad, mint szerelmem feleségeim iránt. Mint az anya szereti egyetlen fiát, úgy szerettelek én téged.” (Sámuel II. 1, 25–26.)

A barokk ikonográfia gazdag tárházának egyik szívhez szóló megfogalmazása Gottfried Bernhard Göz (Velehrad, 1708. VIII. 10. – Augsburg, 1774. XI. 23.) sokszínű művészetében testesült meg, amikor pontozott modorban készült, festői rézmetszet lapon a két bibliai személy ölelkezését megjelenítette (1. kép).¹

Az 1760 körüli metszet a szerelem/szeretet allegóriája. Feliratai fent: AMOR DIE LIEBE, lent: DILIGEBAT eum, quasi Animam suam 1. Reg. C. 18. v. 3. Jelzete: C. Privil. S. Caes. N. G. B. Göz fecit. A. V. Dávid lábánál Góliát feje látható a parittyával, Jónátán harci díszben, vállán libegő köntösében ábrázolt. Felettük jelentőségteljes embléma: szalaggal átkötött két szárnyaló szív, amit Jónátán jogara és

2. Gottfried Bernhard Göz műhelye: Dávid és Jónátán. Olajfestmény, 1760-as évek. Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum Szilárdfy Gyűjteménye

Dávid nyájterelő pálcája ékesít. A háttérben épület, rajta virágok, futónövények, befejezetlen piramis, balra egy pálmafa hajlik.

A metszet alapján készült az a védett olajfestmény, amelyik a Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum Szilárdfy Gyűjteményében található (2. kép). Erről a szív-szimbólum a feliratokkal együtt hiányzik.²

A téma gyűjteményem egy 17. századi, 560 × 560 mm-es ezüstérmén is megjelenik (3–4. kép).³ Ezen mindketten harci öltözetet viselnek. Jónátán pajzsa a földön fekszik, míg Dávidé, aki jobbát Jónátán kezébe helyezi, a vállán függ.

A körirat a bibliai szöveg szinonimája: ICH WILL DIR THUN WAS DEIN HERZ BEGEHRT – SAM. 20. V. 4. – „Én neked (mindazt) meg akarom tenni, amit a te szíved óhajt.” A mondat nyilván utalás: „Szíve mélyéből szerette – Megölelték egymást és mindketten sírtak.” (Sámuel I. 20, 17; 41.) Az érme hátoldala szintén az összetartozást fejezi ki Ábrahám és Lót alakjával. Felirata: WIR SIND GEBRUDER – Gen. 13. v. 8. – „Testvérek vagyunk”; a háttérben a vagonos pásztorok jószágaikkal együtt látszanak.⁴

Göz művészetében a Szentírás kitűnő ismerete s annak alkalmazása, különösen az erényallegóriák sorában, melyhez Dávid és Jónátán kapcsolata is tartozik, tanulságul szolgál a barokk ikonográfia alaposabb megértéséhez.

3. 17. századi művész: Dávid és Jónátán. Ezüstérmén, Szilárdfy Zoltán gyűjteménye

4. 17. századi művész: Ábrahám és Lót. Az előző érme hátoldala

JEGYZETEK

1 A Göz-irodalom első nagy kiadványa *Eduard Isphording: Gottfried Bernhard Göz 1708–1774. Ölgemälde und Zeichnungen*. Weissenhorn 1984, I–II. Metszetünk-re Rudolf Wildmoser figyelt fel alapvető tanulmányaiban. Ezekben található utalás, valamint kép a témáról. L. *Rudolf Wildmoser: Gottfried Bernhard Göz (1708–1774) als ausführender Kupferstecher. Untersuchung und Katalog der Werke. Jahrbuch des Vereins für Augsburger Bistumsgeschichte* 18. 1984, 257–340; Teil II: Katalog. *Jahrbuch des Vereins für Augsburger Bistumsgeschichte* 19. 1985, 140–296: 241–242.

2 A szignatúra nélküli festményt Garas Klára műhelymunkaként határozta meg. Ami a metszet AMOR címét illeti, vö. *Birtalan Balázs: Halállal lakoljanak*. Budapest 1997, 125, 130. Tekintélyes szerzőkre hivatkozva állítja, hogy egy héber konkordancia szerint az ahabah főnév

egyértelműen szerelmet jelent, ami a régi latin Vulgátával egyezik; az eredeti fordítás pedig az ölelést kölcsönös csókváltással fokozza. – A cikkben a bibliai idézetek Káldi György – nyelvében kissé megújított – fordításából valók, csupán Jónátán nevének írását módosítottuk az eredeti szövegek – a *textus Massoreticus* és a *Septuaginta* – alapján.

3 Az érem Udvardi László műtárgybecsüs baráti ajándéka. A köriratot Lantosné Imre Mária fordította. A fényképfelvételeket Makói Juhász Istvánnak köszönöm.

4 A berlini Schwules Museum egyik jellegzetes tárgya az 1740 táján készült hirschbergi kristálypohár, amely egy ölelkező férfit ábrázol felirattal: „Jó barátom vagy, harmóniában élünk. Légy az én Jónátánom és én a te Dávidod leszek.” *Andreas Sternweiler: Self-confidence and Persistence: Two Hundred Years of History*. Schwules Museum, Berlin 2008², 29–32.

DAVID AND JONATHAN ALLEGORY OF LOVE AND FRIENDSHIP

The friendship of David and Jonathan is known from the Books of Samuel in the Old Testament. The presentation of the robe, the sword, the bow and the belt is the token of covenant. David's death lament, an elegy over Jonathan's bow given to him was called the bow song. Gottfried Bernhard Göz, a painter and graphic artist of Moravian origin working in Augsburg captured the story in an engraving with dotting. His rococo compositions were models for several painters. The oil painting in the diocesan museum of Székesfehérvár was probably made in Göz's workshop.

The same theme features on the obverse of a 17th century silver coin recently included in the author's collection. (The German legend reads ICH WILL DIR THUN WAS DEIN HERZ BEGEHRT – SAM. 20. V. 4) The reverse

of the medal also expresses fraternity through the figures of Abraham and Lot (inscribed: WIR SIND GEBRUDER – Gen. 13. v. 8.) with well-to-do shepherds and their livestock in the background.

The art of Göz, his excellent knowledge of the Holy Writ and its use in allegories of virtues help us better interpret the baroque iconography.

SZILÁRDFY Zoltán művészettörténész / art historian, H-1073 Budapest, Barcsay u. 16.

Kulcsszavak: Dávid, Jónátán, Gottfried Bernhard Göz, rézmetszet, festmény, ezüstérem, 17. század / *Keywords:* David, Jonathan, Gottfried Bernhard Göz, copperplate engraving, painting, silver medal, 17th century